

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

موضوع:

بررسی تولید و تجارت و تخمین توابع تقاضای این محصول در ایران

استاد راهنما: جناب آقای دکتر شمس ا. شیرین بخش

استاد مشاور: جناب آقای دکتر سید جواد پور مقیم

تحقیق و نگارش: فرحناز کشاورزی

نیمسال اول ۱۳۷۵

چکیده:

امروزه برنج به عنوان یکی از مهمترین غلات مورد مصرف انسان، غذای ۳/۲ از جمعیت دنیا را تامین می کند. لذا تولید و تجارت این محصول از اهمیت ویژه ای در سطح بین المللی برخوردار است. در ایران نیز برنج، پس از گندم به عنوان مهمترین ماده غذایی مردم به شمار رفته و دارای مصارف گوناگون صنعتی و خوراکی می باشد.

به دلیل کوچک بودن و پراکندگی قطعات و برنجکاری در ایران، زراعت این محصول بسیار کاربر است به طوریکه بخش عمده ای از هزینه تولید برنج را دستمزد کارگران تشکیل میدهد. بالا بودن هزینه تولید برنج، یکی از مهمترین دلایل از بین رفتن تدریجی مزیت نسبی این محصول در ایران است. لذا در حال حاضر کشور ما در عرصه صادرات جهانی برنج، جایگاه قابل ملاحظه ای ندارد لیکن از حیث تولید، رتبه شانزدهم و از نظر واردات، رتبه پنجم جهان را به خود اختصاص داده است.

نتایجی که از تخمین توابع تقاضا در این تحقیق بدست آمده (در کل کشور، مناطق شهری و مناطق روستایی) دلالت بر این دارد که مهمترین مکمل برنج کشور، حبوبات است در حالیکه در کناطق شهری (به طور خاص) برنج عمدتا همراه با انواع گوشت به مصرف میرسد. در خصوص معرفی کالاهای جانشین برنج (نان و سیب زمینی)، مدل مورد استفاده در این تحقیق، پاسخ مناسبی نداد. علت این امر در مورد نان، تحت کنترل بودن قیمت این کالا و نوسان نداشتن آن است اما در مورد سیب زمینی، ناشناخته بودن کیفیت غذایی این محصول موجب شده انچنان که باید، در سبد مصرفی خانوار جای خود را نیابد.

به منظور رسیدن به خود کفایی در تولید برنج باید به دو نکته توجه داشت: از یک سو با اتخاذ سیاستهای مناسب از قبیل یکپارچه سازی اراضی، مکانیزاسیون زراعت برنج و استفاده از ارقام پر محصول باید سعی در افزایش تولید برنج نمود و از سوی دیگر با معرفی و ترویج مصرف کالاهای جانشین برنج از قبیل سیب زمینی، باید فشار تقاضا بر روی برنج را کاهش داد تا به یاری خداوند متعال، با کاهش هزینه تولید، کسب مجدد مزیت نسبی و تقویت قدرت رقابت در عرصه های جهانی، در آینده ای نه چندان دور، برنج مرغوب و معطر ایرانی، علاوه بر پاسخگویی به نیاز داخلی، بخش عمده ای از بازارهای جهان را در اختیار گرفته و منبع قابل اتکائب برای کسب درآمدهای ارزی به شمار آید.

فهرست مطالب

چکیده

مقدمه

فصل اول: کلیاتی پیرامون برنج

(۱-۱) تاریخچه کشت برنج در جهان

(۱-۲) تاریخچه کشت برنج در ایران

(۱-۳) طبقه بندی برنجهای ایرانی بر اساس مشخصات و کیفیت مصرف

- ۱-۳-۱ طبقه بندی بر اساس طول دانه ها
 - ۱-۳-۲ طبقه بندی بر اساس کیفیت مصرف
 - ۱-۳-۳ طبقه بندی بر اساس مشخصات زراعی و گیاه شناسی
 - (۱-۴) طبقه بندی انواع برنجهای ایرانی بر اساس نوع وارسته
 - (۱-۵) مصارف برنج
 - (۱-۶) اهمیت و ارزش غذایی برنج
- پی نوشت فصل اول

فصل دوم: مروری بر تحقیقات پیشین

پی نوشت فصل دوم

فصل سوم: تولید برنج

- (۳-۱) تولید برنج در ایران طی سالهای ۱۳۶۰-۱۳۷۴
- ۳-۱-۱ مناطق عمده کشت برنج در ایران
- ۳-۱-۲ بررسی روند سطح زیر کشت برنج
- ۳-۱-۳ بررسی روند تولید برنج
- ۳-۱-۴ بررسی هزینه تولید انواع برنج در سال زراعی ۱۳۷۳-۷۴
- ۳-۱-۵ ضایعات و عوامل موثر در کاهش تولید برنج
- ۳-۱-۶ مشکلات و تنگناها در زراعت برنج در ایران
- (۳-۲) تولید برنج در جهان
- ۳-۲-۱ سطح زیر کشت برنج در جهان
- ۳-۲-۲ تولید برنج در جهان

۳-۲-۳ عملکرد زراعت برنج در جهان

پی نوشت فصل سوم

فصل چهارم: تجارت برنج

(۴-۱) واردات برنج

۴-۱-۱ بررسی وضعیت واردات در دهه ۱۳۶۱-۱۳۷۰

۴-۱-۲ بررسی وضعیت واردات برنج طی سالهای ۱۳۷۱-۱۳۷۳

۴-۱-۳ موازنه تولید، واردات و مصرف برنج در ایران

۴-۱-۴ واردات برنج در جهان

(۴-۲) صادرات برنج

۴-۲-۱ صادرات برنج در ایران طی سالهای (۱۳۶۱-۱۳۷۳)

۴-۲-۲ صادرات برنج در جهان

پی نوشت فصل چهارم

فصل پنجم: برآورد توابع تقاضای برنج

(۵-۱) روش تحقیق

(۵-۲) معرفی متغیرها

(۵-۳) برآورد توابع تقاضای برنج

۵-۳-۱ برآورد تابع تقاضای برنج در کل کشور

۵-۳-۲ برآورد تابع تقاضای برنج در مناطق شهری

۵-۳-۳ برآورد تابع تقاضای برنج در مناطق روستائی

(۵-۴) آزمونهای همخطی و واریانس ناهمسانی

(۵-۵) آزمونهای ایستایی متغیرها و همگرایی مدل

(۵-۶) پیش بینی مصرف کل برنج برای سالهای ۱۳۷۶-۱۳۷۲

پی نوشت فصل پنجم

ضمیمه فصل پنجم

فصل ششم: نتیجه گیری و پیشنهادات

(۱-۶) نتیجه گیری

(۲-۶) پیشنهادات

ABSTRACT

فهرست منابع و مآخذ

فهرست جداول

جدول (۱): انواع برنج ایرانی

جدول (۲): مقدار کالری مصرفی روزانه هر نفر ایرانی و سهم برنج در تامین آن، طی دهه

۱۳۶۱-۱۳۷۰

جدول (۳): عناصر موجود در صد گرم از انواع برنج

جدول (۴): ترکیبات غذایی فراورده های مهم برنج

جدول (۵): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد زراعت شلتوک به تفکیک به استانها، سال زراعی

۱۳۷۳-۷۴

جدول (۶): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد برنج در ایران، در سالهای ۱۳۷۴-۱۳۶۰

جدول (۷): درصد ضایعات محصول برنج در مراحل مختلف به تفکیک مناطق برنجکاری، در

سال ۱۳۷۱-۷۲

جدول (۸): میزان تولید, سطح زیر کشت, عملکرد و سهم کشورهای عمده تولید کننده در جهان در تولید کننده برنج در جهان, طی سال ۱۹۹۴

جدول (۹): میزان تولید, سطح زیر کشت, عملکرد و سهم قاره های جهان در تولید برنج, طی سالهای ۱۹۹۴

جدول (۱۰): میزان تولید برنج در قاره های جهان و کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته, طی سالهای ۱۹۹۵-۱۹۹۶

جدول (۱۱): میزان و ارزش واردات برنج به اشکال مختلف, طی دهه ۱۳۷۰-۱۳۶۱

جدول (۱۲): میزان واردات برنج به ایران به تفکیک کشورهای مبدا, طی سال ۱۳۷۳

جدول (۱۳): میزان و ارزش واردات برنج در جهان و سهم کشورهای وارد کننده عمده, طی سال ۱۹۹۴

جدول (۱۴): میزان و ارزش واردات برنج در جهان و سهم قاره های مختلف, طی سال ۱۹۹۴

جدول (۱۵): میزان واردات برنج در قاره های جهان و کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته, طی سالهای ۱۹۹۵-۱۹۹۶

جدول (۱۷): میزان و ارزش صادرات برنج از ایران به تفکیک کشورهای مقصد, طی سال ۱۳۷۱

جدول (۱۸): میزان و ارزش صادرات برنج از ایران به تفکیک کشورهای مقصد, طی سال ۱۳۷۲

جدول (۱۹): میزان و ارزش صادرات برنج از ایران به تفکیک کشورهای مقصد, طی سال ۱۳۷۳

جدول (۲۰): میزان و ارزش صادرات برنج در جهان و سهم کشورهای صادر کننده عمده, طی سال ۱۹۹۴

جدول (۲۱): میزان و ارزش صادرات برنج در جهان و سهم قاره های مختلف, طی سال ۱۹۹۴

جدول (۲۲): میزان صادرات برنج در قاره های جهان و کشورهای در حال توسعه یافته، طی سالهای ۱۹۹۵-۱۹۹۶

جدول (۲۳): سهم هزینه انواع گوشت و حبوبات از کل هزینه های خوراکی خانوار به تفکیک شهری و روستایی طی سالهای ۷۳-۱۳۶۶

جدول (۲۴): نمونه هایی از توابع برآورده شده نا مطلوب در خصوص تقاضای برنج در کل کشور

جدول (۲۵): نمونه هایی از توابع برآورد شده نا مطلوب در خصوص تقاضای برنج در مناطق

شهری

جدول (۲۶): نمونه هایی از توابع برآورد شده نامطلوب در خصوص تقاضای برنج در مناطق

روستایی

جدول (۲۷): نتایج آزمون بریوش - پاگان

جدول (۲۸): نتایج آزمون انگل - آرک

جدول (۲۹): مقادیر متغیر های مستقل مورد استفاده در پیش بینی مصرف برنج

جدول (۳۰): پیش بینی میزان مصرف برنج در مناطق شهری، روستایی و کل کشور

جدول (۳۱): نتایج آزمونهای دقت پیش بینی

فهرست نمودارها

نمودار(۱): درصد سطح زیر کشت شلتوک استانها نسبت به کل کشور، سال زراعی ۷۴-۱۳۷۳

نمودار (۲): سطح زیر کشت برنج در ایران، طی سالهای ۱۳۷۴-۱۳۶۰

نمودار (۳): درصد میزان تولید شلتوک استانها نسبت به کل کشور، سال زراعی ۷۴-۱۳۷۳

نمودار (۴): تولید برنج در ایران، طی سالهای ۱۳۷۳-۱۳۶۰

نمودار (۵): عملکرد زراعت برنج در ایران، طی سالهای ۱۳۷۴-۱۳۶۰

نمودار (۶): واردات برنج به ایران، طی سالهای ۱۳۷۳-۱۳۶۱

نمودار (۷): تراز برنج در ایران, سال ۱۳۷۰

نمودار (۸): مصرف برنج در کل کشور, طی سالهای ۱۳۵۳-۱۳۷۶

نمودار (۹): مصرف برنج در مناطق شهری, طی سالهای ۱۳۵۳-۱۳۷۶

نمودار (۱۰): مصرف برنج در مناطق روستایی, طی سالهای ۱۳۵۳-۱۳۷۶